

« nevruz » KAVRAMI
ve
/nevruz/ ADLANDIRMASI
ÜZER NE

Efrasiyap GEMALMAZ*

Günümüzde yazı dili olma düzeyine yükselmiş Türk lehçelerinde /nAWrUZ/ kelimesi (anlam ögesi) çok az telaffuz farkıyla ortak kelimeler arasında yer alır. Şöyle ki:

Özbek Türkçesi'nde (özb.)	/nävroz/
Kazak Türkçesi'nde (kaz.)	/navruz/
Başkurt Türkçesi'nde (başk.)	/nauruz/
Azerbaycan Türkçesi'nde (SAT.)	/nowruz/
Türkmen Türkçesi'nde (trkm.)	/nowruz/
Kırgız Türkçesi'nde (kırg.)	/noörüz/
Tatar Türkçesi'nde (tat.)	/nävruz/
Türkiye Türkçesi'nde ()	/nevruz/
Y. Uygur Türkçesi'nde (uyg.)	/noruz/

/nAWrUZ/ kelimesi, «nevruz» kavramını karşılamak üzere Rusça'ya bile /nouruz/ ("ноуруз" 'nouruz') şeklinde geçmiştir.

Bildigimiz kadarıyla, günümüze kadar üzerinde çalışılmış, İslâmiyet öncesi Köktürk ve Uygur metinlerinde, ve ilk islâmî eserler olan *Qutadğu Bilik*, *Divanü Lüğat itAFübkü ül Haqayıq* gibi eserlerde ise, bu kelime ile karşılaşmadığı gibi, bu kelimenin ifade ettiği «bahar bayramı» (!) kavramına karşılık olabilecek başka bir kelime vy deyimle de karşılaşılmamaktadır.

Bilindiği gibi, insanlar, deneyimleri vy öğrenimleri sonucunda ulaştıkları bir kavramı, ya kendi ana dillerinin ya da kendilerinin bu kavrama ulaşmasını sağlayan bir başka dilin imkânlarıyla adlandırır. Diğer bir ifadeyle, insanlar, bir kavrama karşılık olarak, ya kendi ana dillerinin yaratıcılığını kullanarak yeni bir ad uydururlar, ya da kültürel ilişkide oldukları başka toplumların dillerinden, az çok ses ve şekil değişikliklerine ugratarak almış oldukları bir adı kabullenirler.

* Atatürk Üniv. Öğr. Üyesi

Örneklendirirsek; «bayram» kavramı Türk toplumlarında çok eskiden beri vardır ve değişik Türk lehçelerinde, sözün gelişi,

Eski Türkçe (<i>etç.</i>)	/BADrAm/
<i>STT.</i> , <i>SAT.</i> , <i>trkm.</i> , <i>uyg.</i> , <i>başk.</i>	/bayram/
<i>kaz.</i>	/meyram/
<i>kırg.</i>	/mayram/
<i>özb.</i> , <i>tat.</i>	/bäyräm/

şekillerinde adlandırılmıştır. Ancak İslâmiyetle birlikte ulaşılan, «ramazan» ve «kurban» kavramları, ve bu kavramlarla ilgili «bayram» kavramları ise, İslâmiyetin kitabı *Qur'an*'ın dili olan Arapça'dan alınan /ramaḏān/ ("رمضان" 'r[a]m[a]ḏan') ve /qurbān/ ("قربان" 'q[u]rban') adlarından yararlanılarak, /ramazan/, /qurban/; /ramazan bayramı/ (~ /şeker bayramı/), /qurban bayramı/ adlarıyla karşılanmıştır.

Yine İslâmiyetle ulaştığımız «namaz» ve «oruç» kavramları da, daha önce bu kavramlara ulaşmış İranlı toplumlardan alınan /namaz/ ve /oruç/ adlarıyla karşılanmıştır. Bu demektir ki, İslâmiyetin bu kavramlarının Türklere geçmesinde İranlı toplumlar aracı olmuşlardır. Çünkü bu kavramların Arapçadaki adları, sırasıyla, /şalāt/ ("صلاة" 'ş[a]lat') ve /şavm/ ("صوم" 'ş[a]wm') dir.

«nevruz» kavramı da, Türkçe'de /nevruz/ adıyla karşılandığına göre, bu kavram da İranlılardan Türklere geçmiş olmalıdır. Çünkü, Farsça'da /new/ ("نو" 'n[e]w'), «yeni», /rüz/ ("روز" 'rwz'), «gün» ve /new rüz/ ("نوروز" 'n[e]wrwz') da «nevruz» kavramlarını karşılamaktadır. /new/ ve /rüz/ adlarının kaynaklarını başka dillere götürebilsek bile, /ramazan bayramı/, /kurban bayramı/ yapıları ne kadar Türkçe'ye aitse, /new/ ve /rüz/ adlarının birleştirilmesiyle oluşturulan bu yeni /new rüz/ yapısı da en az bunlar kadar Farsça'ya aittir.

Bu durumda, ileri sürüldüğü gibi, Türkler, «nevruz» kavramına İranlılardan çok önce de ulaşmış olsalar bile, dil bilimi değerlendirmeleri bakımından, «nevruz» kavramını ve ona verdikleri adı unutmuş ve daha sonra kültürel ilişki içerisinde buldukları İranlı topluluklardan bu kavramı yeniden öğrenmiş ve bu kavramın bu toplulukların dilindeki adını, yeni bir karşılık uydurmaya gerek duymaksızın kabullenmiş olmalıdırlar.

KAYNAKÇA

DEVELL O LU, Ferit ; Osma lıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara 1970, ix + 1439 + 119 s.

ERC LASUN, Prof. Dr. Ahmet Bican, vd. ; Kar ıla tırmalı Türk Lehçeleri Sözlü ü, Kültür Bakanlığı yay./1371, Ankara 1991, xiv + 1183 s.

NADELYAEV, V. M., vd. ; Drevnetyurkskiy Slovar, Leningrad 1969, 38 + 676 s.

TEK N, Prof. Dr. Talat ; *Sözcüklerin Tanıklığı*, Millî Folklor Dergisi, . S. 9-11. ss.

(Atatürk Üniversitesi Türkiyat Ara tırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 5, Erzurum 1996, s. 155-157)